

Lag

om ändring av lagen om patientens ställning och rättigheter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) 15 § och
fogas till lagen ett nytt 2 a kap. som följer:

2 a kap.

Assistans vid beslutsfattande

9 a § Förutsättningar för assistans vid beslutsfattande

Landskapet kan besluta om assistans vid patientens beslutsfattande så som föreskrivs i detta kapitel, om patienten varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårt att utforma eller uttrycka sin egen vilja i fråga om sin hälso- och sjukvård eller att förstå redogörelser för denna vård och inte med stöd av någon annan lag får assistans som är tillämplig eller tillräcklig med avseende på vården.

9 b § Inledande av ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande

Ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande inleds genom en anmälan till det landskap som ansvarar för att ordna patientens hälso- och sjukvård eller på initiativ av landskapet.

Den anmälan som avses i 1 mom. får göras av patienten själv, dennes lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående eller av den behandlande läkaren.

9 c § Person som assisterar vid beslutsfattande

Efter att ha hört patienten ska det landskap som ansvarar för att ordna patientens hälso- och sjukvård fatta ett beslut om den person som ska assistera patienten vid beslutsfattande, om inte patienten motsätter sig det. Av beslutet ska det framgå vilka ärenden det assisterade beslutsfattandet gäller.

En person som assisterar vid beslutsfattande ska skriftligt ge sitt samtycke till uppdraget.

En person som assisterar vid beslutsfattande ska vara lämplig för uppdraget. Lämpligheten ska bedömas bland annat med beaktande av den föreslagna personens relation till patienten och uppdragets art och omfattning. Den som utses får inte stå i anställnings- eller uppdragsförhållande till den som ordnar eller producerar tjänsterna eller vara en person för vilken ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada.

9 d § Ställning och uppgifter för personer som assisterar vid beslutsfattande

Den person som assisterar vid beslutsfattande ska upplysa patienten om de olika hälso- och sjukvårdsalternativ som står till buds och deras konsekvenser på ett sådant sätt att patienten förstår dem tillräckligt väl och dessutom bistå patienten med att utforma och uttrycka sin vilja så att vården och behandlingen motsvarar patientens vilja.

Den person som assisterar vid beslutsfattande fattar inga beslut på patientens vägnar.

Den person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att vara närvarande när ett sådant ärende behandlas där personen med stöd av ett beslut enligt 9 c § 1 mom. ska assistera patienten vid beslutsfattandet.

Det landskap som har fattat ett beslut som avses i 9 c § 1 mom. ska befria en person som assisterar vid beslutsfattande från uppdraget på begäran av personen själv eller av patienten eller om den person som assisterar vid beslutsfattande inte längre uppfyller villkoren för lämplighet och oavhängighet enligt 9 c § 3 mom.

9 e § Rätten till information

En person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att få de uppgifter som patienten själv har rätt till i fråga om ärenden som omfattas av ett beslut enligt 9 c § 1 mom.

9 f § Tystnadsplikt och sekretess

Bestämmelserna i 22 –24 och 35 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet ska tillämpas på sekretess i fråga om de handlingar som en person får när han eller hon fullgör ett uppdrag enligt detta kapitel och i fråga om informationen i dessa handlingar samt på den tystnadsplikt som gäller information som erhållits under uppdraget, även om det inte är fråga om en myndighetshandling enligt den lagen.

15 § Ändringssökande

Beslut som avses i 9 c § 1 mom. får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen (586/2009). Ändring får sökas av patienten själv, dennes lagliga företrädare eller den som gjort anmälan.

Denna lag träder i kraft den 201 .

Lag

om ändring av lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)
ett nytt 2 a kap. och en ny 28 a § som följer:

2 a kap.

Assistans vid beslutsfattande

13 a § Förutsättningar för assistans vid beslutsfattande

Landskapet kan besluta om assistans vid klientens beslutsfattande så som föreskrivs i detta kapitel, om klienten varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårt att utforma eller uttrycka sin egen vilja i fråga om sin socialvård eller att förstå redogörelser för denna vård och inte med stöd av någon annan lag får assistans som är tillämplig eller tillräcklig med avseende på vården.

13 b § Inledande av ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande

Ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande inleds genom en anmälan till det landskap som ansvarar för att ordna klientens socialvård eller på initiativ av landskapet.

Den anmälan som avses i 1 mom. får göras av klienten själv, dennes lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående eller av en yrkesutbildad person inom socialvården som ansvarar för klientens socialvård.

13 c § Person som assisterar vid beslutsfattande

Efter att ha hört klienten kan det landskap som ansvarar för att ordna klientens socialvård fatta ett beslut om den person som ska assistera patienten vid beslutsfattande, om inte klienten motsätter sig det. Av beslutet ska det framgå vilka ärenden assistansen vid beslutsfattande gäller.

En person som assisterar vid beslutsfattande ska skriftligt ge sitt samtycke till uppdraget.

En person som assisterar vid beslutsfattande ska vara lämplig för uppdraget. Lämpligheten ska bedömas bland annat med beaktande av den föreslagna personens relation till klienten och uppdragets art och omfattning. Den som utses får inte stå i anställnings- eller uppdragsförhållande till den som ordnar eller producerar tjänsterna eller vara en person för vilken ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada.

13 d § Ställning och uppgifter för personer som assisterar vid beslutsfattande

Den person som assisterar vid beslutsfattande ska upplysa klienten om de olika socialvårdsalternativ som står till buds och deras konsekvenser på ett sådant sätt att klienten förstår dem tillräckligt väl och dessutom bistå klienten med att utforma och uttrycka sin vilja så att vården motsvarar klientens önskemål och individuella behov.

Den person som assisterar vid beslutsfattande fattar inga beslut på klientens vägnar.

Den person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att vara närvarande när ett sådant ärende behandlas där personen med stöd av ett beslut enligt 13 c § 1 mom. ska assistera klienten vid beslutsfattandet.

Det landskap som har fattat ett beslut som avses i 13 c § 1 mom. ska befria en person som assisterar vid beslutsfattande från uppdraget på begäran av personen själv eller av klienten eller om den person som assisterar vid beslutsfattande inte längre uppfyller villkoren för lämplighet och oavhängighet enligt 13 c § 3 mom.

13 e § Rätten till information

En person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att få de uppgifter som klienten själv har rätt till i fråga om ärenden som omfattas av ett beslut enligt 13 c § 1 mom.

13 f § Tystnadsplikt och sekretess

Bestämmelserna i 22 –24 och 35 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet ska tillämpas på sekretess i fråga om de handlingar som en person får när han eller hon fullgör ett uppdrag enligt detta kapitel och i fråga om informationen i dessa handlingar samt på den tystnadsplikt som gäller information som erhållits under uppdraget, även om det inte är fråga om en myndighetshandling enligt den lagen.

28 a § Ändringssökande

Beslut som avses i 13 c § 1 mom. får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen (586/2009). Ändring får sökas av klienten själv, dennes lagliga företrädare eller den som gjort anmälan.

Denna lag träder i kraft den 201 .

I och med lagstiftningen om valfrihet föreslås ett nytt kapitel om assistans vid beslutsfattande (assisterat beslutsfattande) läggas till i patientlagen och socialvårdens klientlag. För tillfället fastställs socialvårdens klienters ställning och rättigheter i en egen lag och patienters ställning och rättigheter i en egen. Därför skulle bestämmelserna placeras i två olika lagar. De nya bestämmelserna skulle dock ha samma innehåll i båda lagarna. Lagstiftningen om valfrihet skulle omfatta olika valmöjligheter för patienter och klienter, bland annat direktvalstjänster, betalsedel, kundsedel och personlig budget. I dessa olika valsituationer kan kunder behöva stöd för att göra val. Bestämmelserna om assisterat beslutsfattande skulle tas med i patientlagen och socialvårdens klientlag för att även kunder i andra tjänster inom hälso- och sjukvården och socialvården än de som valfriheten gäller kan behöva stöd, om exempelvis kunden inte med stöd av 29 § i lagen om förmyndarverksamhet har en intressebevakare i ärenden som rör personen eller inte har anhöriga eller andra närstående personer i enlighet med 6 § i patientlagen eller 9 § i socialvårdens klientlag.

1. Lag om patientens ställning och rättigheter

2 a kap. Assistans vid beslutsfattande

9 a § Assistans vid beslutsfattande Landskapet föreslås kunna fatta beslut om det assisterade beslutsfattande som patienten behöver. Assistans vid beslutsfattande innebär att personen som assisterar vid beslutsfattande upplyser patienten om de verksamhets- eller beslutsalternativ patienten har att välja på och de konsekvenser de har för patienten på ett förståeligt sätt så att patienten själv kan fatta beslut om sin hälsosjukvård. Patientens beslutsfattande kan stödjas i ärenden som rör dennes person om personen varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har problem med att utforma eller uttrycka sin vilja i hälso- och sjukvårdsrelaterade frågor eller om personen varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter med att förstå uppgifter om sin hälsovård som ges av yrkesutbildad personal inom hälso- och sjukvården. Dessutom är en förutsättning att personen inte får lämpligt eller tillräckligt stöd för sin hälsovård med stöd av någon annan lag. I den föreslagna paragrafen kan man på nämnda villkor inleda ett förfarande där en eller flera personer som assisterar vid patientens beslutsfattande utses till att hjälpa patienten.

De föreslagna bestämmelserna kan exempelvis tillämpas när en person med utvecklingsstörning, minnessjukdom, inlärningsproblem, hjärnskada, psykiska problem eller en utvecklingsstörning som hör till det autistiska spektret får hälsovård. Patienten föreslås kunna få assistans vid beslutsfattande i olika skeden av hälsovården beroende på de individuella behoven. Behovet av assistans kan hänföra till att utforma viljan när patienten har svårt att förstå vilka alternativ som står till buds och vad de innebär. Patienten kan även få hjälp med att uttrycka sin vilja exempelvis när han eller hon har svårt att kommunicera.

Personens eget beslutsfattande kan stödjas så att man hjälper personen förstå bakgrunden till, innehållet i och betydelsen av det man ska fatta beslut om och presenterar olika verksamhets- eller beslutsalternativ samt eventuella bra och dåliga sidor med dem. Det ska reserveras tillräckligt med tid för beslutsfattandet, och vid behov skaffar stödpersonen ytterligare uppgifter i ärendet. Till assistans vid beslutsfattande hör också att utreda personens önskemål och berätta om dem samt assistera när beslut genomförs.

Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande föreslås tillämpas när patienten varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårt att utforma eller uttrycka sin vilja i samband med den

hälso- och sjukvård han eller hon får. Det handlar om situationer där patienten inte utan hjälp kan uttrycka sin vilja om vården på ett förståeligt sätt, men är förmögen till det om han eller hon får lämplig hjälp. Det är också fråga om situationer där patientens egna beslutsfattande inte är möjligt utan att en stödperson förklarar för honom eller henne vilka alternativ som finns och vilka konsekvenser besluten har så att han eller hon förstår dem tillräckligt väl. Assistans vid beslutsfattande föreläs kunna användas som uteslutande metod för att stödja patienten eller i kombination med metoder som finns i andra lagar, såsom tolkning och personlig assistans.

Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande ska även kunna tillämpas när patienten varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter med att förstå uppgifter om sin hälso- och sjukvård. Sådana uppgifter kan exempelvis bestå av recept, vårdanvisningar, planer på undersökning eller medicinsk rehabilitering och andra motsvarande muntliga eller skriftliga uppgifter.

En förutsättning för att kunna tillämpa assistans vid beslutsfattande är i båda ovan nämnda situationer att patienten inte får lämpligt och tillräckligt stöd för sin hälsovård med stöd av någon annan lag, exempelvis 29 § i lagen om förmyndarverksamhet eller 6 § i patientlagen. Det skulle till exempel vara fråga om olämpligt stöd för patienten om han eller hon åtminstone inte tillsvidare är i behov av intressebevakare men ändå inte klarar sig helt utan stöd. Det kan vara fråga om otillräckligt stöd exempelvis i en situation där patienten med stöd av äldreomsorgslagen har fått en ansvarig arbetstagare eller en personlig assistent med stöd av handikappservicelagen, men dessa metoder ändå inte kan erbjuda tillräckligt stöd åt en patient som har svårigheter med att utforma eller uttrycka sin vilja i samband med beslutsfattande. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande föreslås vara kompletterande och en sista åtgärd i förhållande till andra former av stöd och assistans.

Assistans vid beslutsfattande avviker på många sätt från det befintliga intressebevakningssystemet. Med assistans vid beslutsfattande försöker man möjliggöra patientens beslutsfattande och självbestämmanderätt, medan en intressebevakare istället för eller vid sidan av sin huvudman fattar beslut i ärenden som intressebevakarförordnandet gäller. Intressebevakarens uppgift är i regel att representera huvudmannen i rättshandlingar som rör dennes egendom och ekonomi. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande ska främst, men inte uteslutande, tillämpas för att fatta beslut om medicinska vård- och undersökningsåtgärder och annan faktisk förvaltningsverksamhet inom hälsovården. Intressebevakare kan ha en stor mängd huvudmän vars ärenden de sköter. Enligt bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande skulle en person som känner patienten och kan kommunicera med honom eller henne assistera patienten i beslutsfattandet. Syftet är uttryckligen att möjliggöra eget beslutsfattande för personer som varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter att forma eller uttrycka sin vilja, men som ändå är förmögen att fatta egna beslut om han eller hon får hjälp. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande föreslås komma i sista hand i förhållande till andra former av stöd och assistans. Om intressebevakningssystemet ändå är tillämpligt och tillräckligt för att motsvara patientens behov, är det inte motiverat att utse en person som assisterar vid beslutsfattande.

Den som ordnar och producerar hälsovårdstjänster ska försöka ge patienten möjlighet att delta och påverka hur vården planeras och genomförs med hjälp av en person som assisterar vid beslutsfattande. Personen som assisterar vid beslutsfattande kan också assistera när det inte är fråga om handläggning av ett förvaltningsärende på det sätt som avses i förvaltningslagen. Således kan bestämmelserna också tillämpas i reell förvaltningsverksamhet. Till dessa delar avviker systemet från bestämmelserna om assistenter i förvaltningslagen, som det i många andra avseenden påminner

om. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande kan till exempel tillämpas när viktiga beslut om vård ska fattas, för att upprätta en vårdplan, en individuell plan om självbestämmanderätt och andra planer, för att ge samtycke, för att förbjuda något samt för att fatta beslut om daglig vård eller behandling så att det motsvarar patientens vilja.

9 b § Inledande av ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande Enligt 1 mom. inleds ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande genom en anmälan till det landskap som ansvarar för patientens hälso- och sjukvård eller på initiativ av landskapet. Enligt 2 mom. får anmälan om behovet av assistans vid beslutsfattande göras av patienten själv, dennes lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående eller av den behandlande läkaren. Av dem som står utanför patientens närmaste krets har i regel den behandlande läkaren de bästa förutsättningarna att utvärdera patientens behov av assisterat beslutsfattande.

Det ställs inga närmare formkrav på hur anmälan ska upprättas. Således tillämpas de allmänna bestämmelserna i förvaltningslagen på ärendets inledande. Grundregeln är därmed ett skriftligt anhängiggörande, men på rekommendation av den myndighet som behandlar ärendet kan anmälan även göras muntligt. Det skulle till exempel vara motiverat i fall där anmälan görs vid en behörig myndighet i samband med att ett annat ärende behandlas. Om patienten själv inleder ärendet om assistans vid beslutsfattande vid den myndighet som ansvarar för att ordna hälso- och sjukvården, ska myndigheten vid behov ge råd och hjälpa patienten på det sätt som föreskrivs i 7 och 8 § i förvaltningslagen.

9 c § Person som assisterar vid beslutsfattande Enligt 1 mom. fattar det landskap som har ansvar för att ordna tjänsterna under förutsättningar som föreskrivs i lagen beslut om personen som ska assistera patienten vid beslutsfattande, om myndigheten bedömer att patienten är i behov av assistans vid beslutsfattande på det sätt som de nya bestämmelserna i patientlagen avser.

Patienten ska höras i enlighet med 34 § i förvaltningslagen innan beslut fattas. Under inga omständigheter kan en person som ska assistera vid beslutsfattande utses åt patienten mot dennes vilja, och när en sådan person utses ska patientens egen vilja alltid vara utgångspunkten. I fall när ärendet inleds på någon annan än patientens initiativ, ska myndigheten utan dröjsmål höra patienten. Om patienten motsätter sig att en person som ska assistera vid beslutsfattande utses, avslutas behandlingen av ärendet. Assistans vid beslutsfattande ska alltså alltid utgå från samtycke mellan patienten och personen som utses som den som ska assistera vid beslutsfattande.

Det kan utses en eller flera personer som assisterar patienten vid beslutsfattande. I beslutet om assistans vid beslutsfattande ska det tydligt framgå vilka saker assistansen gäller. Det ska även framgå av beslutet hur uppgifterna fördelar sig mellan de personer som har utsetts och om det finns en eventuell prioriteringsordning, om flera personer har utsetts till uppgiften. Personen som assisterar vid beslutsfattande kan enligt patientens behov utses tillsvidare, för en bestämd tid eller för behandlingen av ett visst ärende.

Personer som assisterar vid beslutsfattande kan förutom anhöriga och närstående exempelvis bestå av volontärer från olika organisationer. Systemet med assisterat beslutsfattande kan också genomföras med samarbetsavtal mellan landskapen så att de turvis utser arbetstagare åt varandra som är tillgängliga för detta uppdrag. Assisterat beslutsfattande kan också köpas som tjänst från en annan producent. I valet av person som ska assistera vid beslutsfattande ska uppmärksamhet särskilt fästas vid vilken typ av assistans patienten behöver. Stödpersonen ska till exempel behärska det kommunikationssätt som patienten använder.

Enligt 2 mom. ska en person som assisterar vid beslutsfattande skriftligt ge sitt samtycke till uppdraget.

Enligt 3 mom. ska en person som assisterar vid beslutsfattande vara lämplig för uppdraget. Lämpligheten ska bedömas bland annat med beaktande av den föreslagna personens relation till patienten. I flera fall kan det till exempel bli nödvändigt att förvissa sig om att den föreslagna personen kan samarbeta väl med patienten. Uppdragets karaktär och omfattning kan också ställa krav på valet av person som ska assistera vid beslutsfattandet. En väldigt ung person har inte nödvändigtvis den kunskap och erfarenhet som uppdraget kräver, när antalet saker som ingår i det beslut som avses i 9 c § 1 mom. är stort.

Personen som utses för uppdraget får inte stå i anställnings- eller uppdragsförhållande till dem som ordnar eller producerar tjänsterna. Personen som assisterar vid beslutsfattande får inte vara bunden till dem som ordnar eller producerar tjänsterna på ett sätt som äventyrar personens förutsättningar att opartiskt assistera patienten. Det är tydligt att en person som deltar i vården av patienten och är anställd av producenten i allmänhet inte har förutsättningar att assistera patienten i dennes beslutsfattande när ärendet uttryckligen har att göra med den vård patienten får av samma producent. I dessa fall utgör personens tjänstgöringsförhållande till producenten en bundenhet som hindrar denne från att vara den som assisterar patienten vid beslutsfattande.

Personen som utses för uppdraget får inte heller ha personliga intressen i ärendet som det assisterade beslutsfattandet gäller. Om ärendet som det assisterande beslutsfattandet gäller kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den person som föreslås bli stödperson, får personen inte utses till uppdraget. Eftersom det i allmänhet är fråga om ärenden som rör patientens person kan man anta att den jävsgrund i förvaltningslagen som motsvarar intressejämv inte skulle förverkligas ofta vid assisterat beslutsfattande. Dessa aspekter skulle i sista hand avgöras av det landskap som behandlar ärendet. Med tanke på uppdragets natur kan lämpligheten ändå inte bedömas så strängt, och det ställs till exempel inga behörighetskrav på att personen som assisterar vid beslutsfattande ska ha utbildning.

Om patienten själv har utsett den person som han eller hon vill att ska assistera vid beslutsfattande, kan myndigheten endast utse en annan person om den person patienten har utsett anses olämplig för uppdraget eller om personen på det sätt som avses i bestämmelsen inte är opartisk i relation till den som ordnar och producerar tjänsterna eller i relation till ärendet det assisterade beslutsfattandet gäller.

9 d § Ställning och uppgifter för personer som assisterar vid beslutsfattande Enligt 1 mom. ska den som ordnar och producerar hälsovårdstjänster försöka ge en patient som uppfyller förutsättningarna för assistans vid beslutsfattande som föreskrivs i lagen möjlighet att delta och påverka hur vården planeras och genomförs med hjälp av en person som assisterar vid beslutsfattandet. Den person som assisterar vid beslutsfattande föreslås ha rätt att vara närvarande vid myndigheten och den verksamhetsenhet som vårdar patienten när ett ärende behandlas där personen med stöd av ett beslut enligt 9 c § 1 mom. ska assistera patienten vid beslutsfattandet. Personen som assisterar vid beslutsfattande ska även kunna hjälpa till när det inte är fråga om behandling av ett förvaltningsärende enligt förvaltningslagen, utan assistansen ska exempelvis kunna användas när vård planeras och genomförs samt i andra uppdrag som kan karaktäriseras som faktiska förvaltningsuppdrag.

Den person som assisterar vid beslutsfattande ska upplysa patienten om de olika hälso- och sjukvårdsalternativ som står till buds och deras konsekvenser på ett sådant sätt att patienten förstår dem tillräckligt väl och dessutom hjälpa patienten utforma och uttrycka sin vilja så att hälso- och sjukvården och behandlingen motsvarar patientens vilja på det sätt som föreskrivs i 6 § 2 mom. i patientlagen. När man ger hälsovård ska man dock ta i beaktande att patienten inte har rätt att få vilken vård som helst, utan läkaren fattar beslut om patientens vård på medicinska grunder och i samförstånd med denne.

Enligt 2 mom. fattar personen som assisterar vid beslutsfattande beslut inga beslut på patientens vägnar i detta uppdrag. Situationen är en annan om personen till exempel fungerar som patientens ombudsman med anledning av en separat fullmakt. Då har personen inom ramarna för fullmakten rätt att agera i patientens namn och inte bara assistera beslutsfattandet på det sätt som föreskrivs i de föreslagna bestämmelserna.

Enligt 3 mom. har personen som assisterar vid beslutsfattandet rätt att närvara när sådana ärenden som rör patientens hälsovård och som har konstaterats i landskapets beslut behandlas.

Enligt 4 mom. ska den myndighet som utsett en person som assisterar vid beslutsfattande i enlighet med 9 c § 1 mom. befria personen som assisterar vid beslutsfattande från sina uppdrag om personen själv eller personen som får assistans begär det eller om den nämnda myndigheten på goda grunder anser att stödpersonen inte längre uppfyller villkoren för lämplighet och oavhängighet för personer som utnämnts för uppdraget i enlighet med 9 c § 3 mom.

9 e § Rätten till information I paragrafen ingår en allmän bestämmelse om att en person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att få uppgifter i fråga om ärenden som ett beslut om assisterat beslutsfattande enligt 9 c § 1 mom. gäller. Enligt det har stödpersonen rätt att få de uppgifter patienten själv har rätt till. Stödpersonen har rätt till information efter att det beslut som avses i 9 c § 1 mom. har fattats. För tydlighetens skull har man ansett det motiverat att reglera detta.

9 f § Tystnadsplikt och sekretess Enligt 24 § 25 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är uppgifter om en persons hälsotillstånd eller handikapp eller den hälsovård som denne har erhållit sekretessbelagda uppgifter. Punkten är omfattande och ovillkorlig. Den omfattar uppgifter från kunduppgifter till uppgifter om förmåner, tjänster och vård. Enligt den föreslagna paragrafen får en person som assisterar vid beslutsfattande inte utan patientens samtycke röja uppgifter om dennes hälso- och sjukvård, som personen i samband med det assisterade beslutsfattandet har fått kännedom om. I den föreslagna paragrafen hänvisar man till 22 § om handlingssekretess, 23 § om tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande och 24 § om sekretessbelagda myndighetshandlingar i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I den föreslagna paragrafen ingår även en hänvisning till 35 § om straffbestämmelser i offentlighetslagen.

15 § Ändringssökande Beslut som gäller en person som assisterar vid beslutsfattande enligt föreslagna 9 c § 1 mom. får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Patienten själv, patientens lagliga företrädare eller den som har gjort anmälan får ansöka om ändring. 9 b § 2 mom. innehåller bestämmelser om anmälan. Bestämmelsen om ändringssökande läggs till som 15 § 1 mom. i patientlagen, varvid nuvarande 15 § blir 2 mom. i paragrafen.

2. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

2 a kap. Assistans vid beslutsfattande

13 a § Assistans vid beslutsfattande Landskapet föreslås kunna fatta beslut om det assisterade beslutsfattande som klienten behöver. Assistans vid beslutsfattande innebär att personen som assisterar vid beslutsfattandet upplyser klienten om de verksamhets- eller beslutsalternativ denne har att välja på och de konsekvenser de har för klienten på ett förståeligt sätt så att denne själv kan fatta beslut om sin socialvård. Klientens beslutsfattande kan stödjas i ärenden som rör personens socialvård, om personen varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har problem med att utforma eller uttrycka sin vilja i socialvårdsrelaterade frågor eller om personen varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter med att förstå uppgifter om sin socialvård. En förutsättning är dessutom att personen inte får lämpligt och tillräckligt stöd för sin socialvård med stöd av någon annan lag, exempelvis 29 § i lagen om förmyndarverksamhet eller 9 § i socialvårdens klientlag. I den föreslagna paragrafen kan man på nämnda villkor inleda ett förfarande där en eller flera personer som assisterar vid klientens beslutsfattande utses till att hjälpa klienten.

De föreslagna bestämmelserna kan exempelvis tillämpas när en person med utvecklingsstörning, minnessjukdom, inlärningsproblem, hjärnskada, psykiska problem eller en utvecklingsstörning som hör till det autistiska spektret får socialvårdstjänster. Klienten föreslås kunna få assistans vid beslutsfattande i olika skeden av socialvården beroende på de individuella behoven. Behovet av assistans kan hänföra till att utforma viljan när klienten har svårt att förstå vilka alternativ som står till buds och vad de innebär. Klienten kan även få hjälp med att uttrycka sin vilja exempelvis när han eller hon har svårt att kommunicera.

Klientens eget beslutsfattande kan stödjas så att man hjälper personen förstå bakgrunden till, innehållet i och betydelsen av det man ska fatta beslut om och presentera olika verksamhets- eller beslutsalternativ samt eventuella bra och dåliga sidor med dem. Det handlar om situationer där klienten inte utan hjälp kan uttrycka sin vilja om socialvården på ett förståeligt sätt, men är förmögen till det om han eller hon får lämplig hjälp. Det är också fråga om situationer där klientens eget beslutsfattande inte är möjligt utan att en stödperson förklarar för honom eller henne vilka alternativ som finns och vilka konsekvenser besluten har så att han eller hon förstår dem tillräckligt väl. Assistans vid beslutsfattande föreslås kunna användas som uteslutande metod för att stödja klienten eller i kombination med metoder som finns i andra lagar, såsom tolkning och personlig assistans.

Det ska reserveras tillräckligt med tid för beslutsfattandet, och vid behov skaffar stödpersonen ytterligare uppgifter i ärendet. Till assistans vid beslutsfattande hör också att utreda personens önskemål och berätta om dem samt assistera när beslut genomförs.

Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande ska även kunna tillämpas när klienten varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter med att förstå uppgifter om sin socialvård. Sådana uppgifter kan exempelvis bestå av en serviceplan, vård- eller rehabiliteringsplan och andra motsvarande muntliga eller skriftliga uppgifter.

En förutsättning för att kunna tillämpa assistans vid beslutsfattande är i båda ovan nämnda situationer att klienten inte får lämpligt och tillräckligt stöd för sin socialvård med stöd av någon annan lag. Det skulle till exempel vara fråga om olämpligt stöd för klienten om han eller hon åtminstone inte tillsvidare är i behov av intressebevakare men ändå inte klarar sig helt utan stöd.

Det kan vara fråga om otillräckligt stöd exempelvis i en situation där klienten med stöd av äldreomsorgslagen har fått en ansvarig arbetstagare eller en personlig assistent med stöd av handikappservicelagen, men dessa metoder ändå inte kan erbjuda tillräckligt stöd åt en klient som har svårigheter med att utforma eller uttrycka sin vilja i samband med beslutsfattande. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande föreslås vara kompletterande och komma i sista hand i förhållande till andra former av stöd och assistans.

Assistans vid beslutsfattande avviker på många sätt från det befintliga intressebevakningssystemet. Med assistans vid beslutsfattande försöker man möjliggöra beslutsfattande och självbestämmanderätt för klienten inom socialvården, medan en intressebevakare istället för eller vid sidan av sin huvudman fattar beslut i ärenden som intressebevakarförordnandet gäller. Intressebevakarens uppgift är i regel att representera huvudmannen i rättshandlingar som rör dennes egendom och ekonomi. Intressebevakare kan dessutom ha en stor mängd huvudmän vars ärenden de sköter. Enligt bestämmelserna om assisterat beslutsfattande skulle en person som känner klienten och kan kommunicera med honom eller henne assistera klienten i beslutsfattandet. Syftet är uttryckligen att möjliggöra eget beslutsfattande för personer som varaktigt, långvarigt eller upprepade gånger har svårigheter att forma eller uttrycka sin vilja, men som ändå är förmögen att fatta egna beslut om han eller hon får hjälp. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande föreslås komma i sista hand i förhållande till andra former av stöd och assistans. Om intressebevakningssystemet ändå är otillräckligt och tillräckligt för att motsvara klientens behov, är det inte motiverat att utse en person som assisterar vid beslutsfattande.

Den som ordnar och producerar socialvårdstjänster ska försöka ge klienten möjlighet att delta och påverka hur socialvården planeras och genomförs med hjälp av en person som assisterar i beslutsfattandet. Personen som assisterar vid beslutsfattande ska också kunna assistera när det inte är fråga om handläggning av ett förvaltningsärende på det sätt som avses i förvaltningslagen. Således kan bestämmelserna också tillämpas i reell förvaltningsverksamhet. Till dessa delar avviker systemet från bestämmelserna om assistenter i förvaltningslagen, som det i många andra avseenden påminner om. Bestämmelserna om assistans vid beslutsfattande kan till exempel tillämpas när viktiga beslut om socialvård ska fattas, för att upprätta en individuell plan om självbestämmanderätt och andra planer, för att ge samtycke, för att förbjuda något samt för att fatta beslut om daglig vård eller rehabilitering så att det motsvarar klientens vilja.

13 b § Inledande av ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande Enligt 1 mom. inleds ett ärende som gäller assistans vid beslutsfattande genom en anmälan till det landskap som ansvarar för att ordna klientens socialvård eller på initiativ av landskapet.

Enligt 2 mom. får anmälan om behovet av assistans vid beslutsfattande göras av klienten själv, dennes lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående eller av en yrkesutbildad person inom socialvården som ansvarar för klientens socialvård. Den person som ansvarar för de socialvårdstjänster klienten får har av de som står utanför klientens närmaste krets i regel de bästa förutsättningarna att bedöma klientens behov av assisterat beslutsfattande.

Det ställs inga närmare formkrav på hur anmälan ska upprättas. Således tillämpas de allmänna bestämmelserna i förvaltningslagen på ärendets inledande. Grundregeln är därmed ett skriftligt anhängiggörande, men på rekommendation av det landskap som behandlar ärendet kan anmälan även göras muntligt. Det skulle till exempel vara motiverat i fall där anmälan görs vid en behörig myndighet i samband med att ett annat ärende behandlas. Om klienten själv inleder ärendet om

assistans vid beslutsfattande i det landskap som ansvarar för att ordna socialvården, ska landskapet vid behov ge råd och hjälpa klienten på det sätt som föreskrivs i 7 och 8 § i förvaltningslagen.

13 c § Person som assisterar vid beslutsfattande Enligt 1 mom. fattar det landskap som har ansvar för att ordna tjänsterna under förutsättningar som föreskrivs i lagen beslut om personen som ska assistera klienten vid beslutsfattande, om myndigheten bedömer att klienten är i behov av assistans vid beslutsfattande på det sätt som de nya föreslagna bestämmelserna i socialvårdens klientlag avser.

Klienten ska höras i enlighet med 34 § i förvaltningslagen innan beslut fattas. Under inga omständigheter kan en person som ska assistera vid beslutsfattande utses åt klienten mot dennes vilja, och när en sådan person utses ska klientens egen vilja alltid vara utgångspunkten. I fall när ärendet inleds på någon annan än klientens initiativ, ska myndigheten utan dröjsmål höra klienten. Om klienten motsätter sig att en person som ska assistera vid beslutsfattande utses, avslutas behandlingen av ärendet. Assistans vid beslutsfattande ska alltså alltid utgå från samtycke mellan klienten och personen som utses som den som ska assistera vid beslutsfattande.

Det kan utses en eller flera personer som assisterar klienten vid beslutsfattande. I beslutet om assistans vid beslutsfattande ska det tydligt framgå vilka saker assistansen gäller. Det ska även framgå av beslutet hur uppgifterna fördelar sig mellan de personer som har utsetts och om det finns en eventuell prioriteringsordning, om flera personer har utsetts till uppgiften. Personen som assisterar vid beslutsfattande kan enligt klientens behov utses tillsvidare, för en bestämd tid eller för behandlingen av ett visst ärende.

Personer som assisterar vid beslutsfattande kan förutom anhöriga och närstående exempelvis bestå av volontärer från olika organisationer. Systemet med assisterat beslutsfattande kan också genomföras med samarbetsavtal mellan landskapen så att de turvis utser arbetstagare åt varandra som är tillgängliga för detta uppdrag. Assisterat beslutsfattande kan också köpas som tjänst från en annan producent. I valet av person som ska assistera vid beslutsfattande ska uppmärksamhet särskilt fästas vid vilken typ av assistans klienten behöver. Stödpersonen ska till exempel behärska det kommunikationssätt som klienten använder.

Enligt 2 mom. ska en person som assisterar vid beslutsfattande skriftligt ge sitt samtycke till uppdraget.

Enligt 3 mom. ska en person som assisterar vid beslutsfattande vara lämplig för uppdraget. Lämpligheten ska bedömas bland annat med beaktande av den föreslagna personens relation till klienten. I flera fall kan det till exempel bli nödvändigt att förvissa sig om att den föreslagna personen kan samarbeta väl med klienten. Uppdragets karaktär och omfattning kan också ställa krav på valet av person som ska assistera vid beslutsfattandet. En väldigt ung person har inte nödvändigtvis den kunskap och erfarenhet som uppdraget kräver, när antalet saker som ingår i det beslut som avses i 13 c § 1 mom. är stort.

Personen som utses för uppdraget får inte stå i anställnings- eller uppdragsförhållande till dem som ordnar eller producerar tjänsterna. Personen som assisterar vid beslutsfattande får inte vara bunden till dem som ordnar eller producerar tjänsterna på ett sätt som äventyrar personens förutsättningar att opartiskt assistera klienten. Det är tydligt att en person som deltar i klientens socialvård och är anställd av producenten i allmänhet inte har förutsättningar att assistera klienten i dennes beslutsfattande när ärendet uttryckligen har att göra med den socialvård klienten får av samma

producent. I dessa fall utgör personens tjänstgöringsförhållande till producenten en bundenhet som hindrar denne från att vara den som assisterar klienten vid beslutsfattande.

Personen som utses för uppdraget får inte heller ha personliga intressen i ärendet som det assisterade beslutsfattandet gäller. Om ärendet som det assisterande beslutsfattandet gäller kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den person som föreslås bli stödperson, får personen inte utses till uppdraget. Eftersom det i allmänhet är fråga om ärenden som rör klientens person kan man anta att den jävsgrund i förvaltningslagen som motsvarar intressejämv inte skulle förverkligas ofta vid assisterat beslutsfattande. Dessa aspekter skulle i sista hand avgöras av det landskap som behandlar ärendet. Med tanke på uppdragets natur kan lämpligheten ändå inte bedömas så strängt, och det ställs till exempel inga behörighetskrav på att personen som assisterar vid beslutsfattande ska ha utbildning.

Om klienten själv har utsett en viss person som han eller hon vill att ska assistera vid beslutsfattande, kan myndigheten endast utse en annan person om den person klienten har utsett anses olämplig för uppdraget eller om personen på det sätt som avses i bestämmelsen inte är opartisk i relation till den som ordnar och producerar tjänsterna eller i relation till ärendet det assisterade beslutsfattandet gäller.

13 d § Ställning och uppgifter för personer som assisterar vid beslutsfattande Enligt 1 mom. ska den person som assisterar vid beslutsfattande upplysa klienten om de olika socialvårdsalternativ som står till buds och deras följder på ett sådant sätt att klienten förstår dem tillräckligt väl och dessutom hjälpa klienten utforma och uttrycka sin vilja så att vården motsvarar klientens önskemål och individuella behov.

Enligt 2 mom. fattar personen som assisterar vid beslutsfattande beslut inga beslut på klientens vägnar i detta uppdrag. Situationen är en annan om personen till exempel fungerar som klientens ombudsman med anledning av en separat fullmakt. Då har personen inom ramarna för fullmakten rätt att agera i klientens namn och inte bara assistera beslutsfattandet på det sätt som föreskrivs i de föreslagna bestämmelserna.

Enligt 3 mom. ska den som ordnar och producerar socialvårdstjänster försöka ge en klient som uppfyller förutsättningarna för assistans vid beslutsfattande som föreskrivs i lagen möjlighet att delta och påverka hur socialvården planeras och genomförs med hjälp av en person som assisterar vid beslutsfattandet. Den person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att vara närvarande vid en myndighet och när socialvårdstjänster ges när ett sådant ärende behandlas där personen med stöd av ett beslut enligt 13 c § 1 mom. ska assistera klienten vid beslutsfattande.

Enligt 4 mom. ska landskapet som utsett en person som assisterar vid beslutsfattande i enlighet med 13 c § 1 mom. befria personen som assisterar vid beslutsfattande från sina uppdrag om personen själv eller personen som får assistans begär det eller om myndigheten på goda grunder anser att personen som assisterar vid beslutsfattande inte längre uppfyller villkoren för lämplighet och oavhängighet i enlighet med 13 c § 3 mom.

13 e § Rätten till information I paragrafen ingår en allmän bestämmelse om att en person som assisterar vid beslutsfattande har rätt att få uppgifter i fråga om ärenden som ett beslut om assisterat beslutsfattande enligt 13 c § 1 mom. gäller. Enligt det har stödpersonen rätt att få de uppgifter klienten själv har rätt till. Stödpersonen har rätt till information efter att det beslut som avses i 13 c § 1 mom. har fattats. För tydlighetens skull har man ansett det motiverat att reglera detta.

13 f § Tystnadsplikt och sekretess Enligt 24 § 25 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är uppgifter om en klient hos socialvården samt den socialvårdsservice eller rehabilitering som denne har erhållit sekretessbelagda uppgifter. Punkten är omfattande och ovillkorlig. Den omfattar uppgifter från kunduppgifter till uppgifter om förmåner, service och vård. Enligt den föreslagna paragrafen får en person som assisterar vid beslutsfattande inte utan klientens samtycke röja uppgifter om dennes socialvård, som personen i samband med det assisterade beslutsfattandet har fått kännedom om. I den föreslagna paragrafen hänvisar man till 22 § om handlingssekretess, 23 § om tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande och 24 § om sekretessbelagda myndighetshandlingar i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I den föreslagna paragrafen ingår även en hänvisning till 35 § om straffbestämmelser i offentlighetslagen.

28 a § Ändringssökande Beslut som gäller en person som assisterar vid beslutsfattande enligt föreslagna 13 c § 1 mom. får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Klienten själv, klientens lagliga företrädare eller den som har gjort anmälan får ansöka om ändring. 13 b §:n 2 mom. innehåller bestämmelser om anmälnaren. Det föreslås att 28 a § om ändringssökande ska läggas till i socialvårdens klientlag.